

КОСТОГРИЗ Я. О.,кандидат юридичних наук,
перший заступник керівника
(Солом'янська окружна прокуратура
міста Києва)

УДК 349.2

DOI <https://doi.org/10.32842/2078-3736/2024.3.23>**ВПЛИВ КОРУПЦІЇ НА РИНОК ПРАЦІ: АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ**

Стаття присвячена аналізу впливу корупційних практик на функціонування ринку праці та визначенню основних викликів, які постають перед суспільством у боротьбі з корупцією в цій сфері. Корупція є однією з найсерйозніших загроз для соціально-економічного розвитку будь-якої країни, і її негативний вплив на ринок праці не можна недооцінювати.

У статті розглядаються різні аспекти впливу корупції на ринок праці. По-перше, корупція спотворює процес розподілу робочих місць, що призводить до нерівного доступу до працевлаштування. Хабарництво, кумівство та зловживання службовим становищем стають звичайними практиками, що порушують принципи справедливості та рівності можливостей. Це, в свою чергу, знижує мотивацію працівників, зменшує їхню продуктивність та підриває довіру до ринку праці. По-друге, корупційні практики впливають на рівень заробітної плати та умови праці. По-третє, корупція підриває інституційну довіру та ефективність державного управління у сфері трудових відносин. Автор наголошує на недовірі до державних інституцій знижує ефективність регуляторних механізмів, сприяє поширенню тіньової економіки та нелегальної зайнятості, ускладнюючи забезпечення прав працівників та поширення експлуатаційних практик. У статті також висвітлюються можливі шляхи подолання корупції на ринку праці. Серед них – підвищення прозорості та підзвітності процесів працевлаштування, посилення контролю за дотриманням трудового законодавства, впровадження ефективних механізмів захисту викривачів корупції та розвиток соціального діалогу між працівниками, роботодавцями та державними інституціями. Особлива увага приділяється освітнім та інформаційним кампаніям, спрямованим на підвищення обізнаності суспільства про шкідливість корупції та її наслідки для ринку праці.

Таким чином, стаття акцентує увагу на необхідності скоординованих зусиль усіх учасників ринку праці для створення справедливого та прозорого трудового середовища, яке сприятиме економічному зростанню та соціальній стабільності.

Ключові слова: ринок праці, корупція, заробітна плата, продуктивність праці, умови праці, соціальна мобільність, безробіття, інвестиційний клімат.

Kostohryz Ya. O. Impact of corruption on the labor market: current issues

The article analyzes the impact of corrupt practices on the functioning of the labor market and identifies the main challenges that society faces in the fight against corruption in this area. Corruption is one of the most serious threats to the socio-economic development of any country, and its negative impact on the labor market should not be underestimated.

This article examines various aspects of the impact of corruption on the labor market. First, corruption distorts the process of job allocation, which leads to

unequal access to employment. Bribery, nepotism, and abuse of office become common practices that violate the principles of fairness and equality of opportunity. This, in turn, reduces the motivation of employees, decreases their productivity and undermines confidence in the labor market. Second, corrupt practices affect wages and working conditions. Thirdly, corruption undermines institutional trust and the effectiveness of public administration in the field of labor relations. The author emphasizes that distrust in state institutions reduces the effectiveness of regulatory mechanisms, promotes the spread of the shadow economy and illegal employment, making it difficult to ensure workers' rights and the spread of exploitative practices. The article also highlights possible ways to overcome corruption in the labor market. These include increasing the transparency and accountability of employment processes, strengthening control over compliance with labor laws, introducing effective mechanisms to protect whistleblowers, and developing social dialogue between employees, employers, and government institutions. Particular attention is paid to educational and information campaigns aimed at raising public awareness of the harmfulness of corruption and its consequences for the labor market.

Thus, the article emphasizes the need for coordinated efforts of all labor market participants to create a fair and transparent labor environment that will contribute to economic growth and social stability.

Key words: *labor market, corruption, wages, labor productivity, working conditions, social mobility, unemployment, investment climate.*

Вступ. Корупція є однією з найсерйозніших соціально-економічних проблем сучасного світу, яка впливає на всі аспекти суспільного життя, включаючи ринок праці. Незважаючи на численні міжнародні та національні зусилля, спрямовані на боротьбу з корупцією, вона залишається значним викликом для розвитку країн і досягнення соціальної справедливості. Корупційні практики підривають основи економічної стабільності, знижують ефективність управління ресурсами та спотворюють механізми ринкових відносин.

Ринок праці є однією з найвразливіших сфер економіки, яка відчуває на собі негативний вплив корупції. Замість забезпечення справедливого та прозорого розподілу робочих місць, корупція створює умови для нечесних практик, таких як хабарництво, кумівство та зловживання владою. Це призводить до порушення принципу рівних можливостей для всіх працівників, зниження якості робочої сили та демотивації кваліфікованих фахівців.

Метою статті є висвітлення актуальних питань впливу корупції на ринок праці та надання рекомендацій для створення справедливого та ефективного трудового середовища, яке сприятиме сталому економічному розвитку та соціальному прогресу.

Виклад основного матеріалу. Пропозиція праці вимірюється рівнем участі в робочій силі та співвідношенням зайнятості до населення [1], як прямо, так і опосередковано. Вплив корупції на пропозицію робочої сили досліджувався в багатьох роботах, і було виявлено, що корупція може впливати на пропозицію робочої сили через низку каналів. Однак мало що було зроблено для створення більш загальної теоретичної бази для дослідження того, як корупція змінює ринок праці та співвідношення зайнятості до населення через різні канали. Загальновідомо, що низький рівень участі робочої сили та співвідношення зайнятості до населення впливає на продуктивність праці на рівні підприємств та країни, зменшує податкові надходження та уповільнює економічне зростання і розвиток. Таким чином, дослідження цього питання є важливим з точки зору політики. Урядам вкрай важливо мінімізувати негативний вплив корупції на пропозицію робочої сили для сприяння економічному зростанню.

Спробуємо виокремити ключові аспекти впливу корупції на ринок праці. Перше, і найголовніше це несправедливий розподіл робочих місць або іншими словами нерівність у доступі до робочих місць. Це спричинено тим, що корупція часто призводить до нерівного доступу до робочих місць, де вакансії можуть бути надані некомпетентним або менш кваліфікованим кандидатам в обмін на хабарі або інші неправомірні вигоди. Це підриває

конкурентний принцип працевлаштування і демотивує кваліфікованих фахівців, які не мають корупційних зв'язків, але здатні ефективно виконувати роботу.

Як наслідок з першого впливає другий аспект і це **зниження мотивації працівників**. Працівники, які бачать, що їхні зусилля та кваліфікація не оцінюються належним чином через корупційні практики, можуть втрачати мотивацію до праці. Це призводить до зниження продуктивності та якості роботи. Крім того, це впливає на поширення безробіття. Так, у Стратегії подолання бідності, затвердженій розпорядженням Кабінету міністрів України від 16 березня 2016 року № 161-р, сказано, що рівень безробіття за дев'ять місяців 2015 року становив 9 відсотків, а серед безробітних кожен п'ятий перебуває у стані незайнятості більш як 12 місяців [2]. І ці показники з кожним роком зростають. Це свідчить про те, що корупція може сприяти погіршенню стану ринку праці, особливо в регіонах з великим скупченням вимушено переміщених осіб.

Третій аспект є не менш важливим, оскільки це **зниження рівня заробітних плат**. Корупція може призводити до зниження реальної заробітної плати працівників. Корупційні схеми можуть включати незаконне утримання частини заробітної плати працівників на користь посадових осіб або посередників. Крім того, корупційні витрати роботодавців можуть перекладатися на працівників шляхом зменшення їхніх заробітків або зменшення соціальних виплат. І це прямо чи опосередковано породжує четвертий аспект, а саме **погіршення умов праці**. На підприємствах, де панує корупція, умови праці можуть значно погіршитися. Роботодавці можуть уникати витрат на безпеку праці, охорону здоров'я та інші важливі аспекти, необхідні для забезпечення належних умов праці, шляхом підкупу інспекторів та інших посадових осіб. Це підвищує ризик нещасних випадків і професійних захворювань серед працівників.

Окремо слід сказати про **зниження продуктивності та мотивації працівників**. Корупція деморалізує працівників, знижуючи їхню мотивацію та продуктивність. Коли працівники бачать, що просування по службі і винагороди залежать не від їхніх заслуг, а від корупційних зв'язків, вони втрачають стимул до професійного розвитку і підвищення ефективності своєї праці.

Вищезазначене є підґрунтям для шостого аспекту це **підрив довіри до ринку праці**. Корупція підриває довіру до ринку праці та до державних інституцій, які регулюють трудові відносини. Це може призводити до зростання соціальної напруги та виникнення трудових конфліктів, що, у свою чергу, впливає на стабільність і передбачуваність економічного середовища.

Логічно, що це призводить до сьомого аспекту – **економічних наслідків**. Корупція на ринку праці може мати серйозні економічні наслідки, зокрема зниження інвестиційної привабливості країни, зменшення продуктивності праці на національному рівні, зниження якості послуг і продукції, а також уповільнення загального економічного зростання. Про це ще наголошувалася у старому, але досі чинному указі Президента від 9 лютого 2004 року № 175/2004, яким затверджено Заходи щодо усунення причин та умов, які сприяють злочинним проявам і корупції [3]. У документі йдеться про необхідність аналізу причин невідповідності надходження доходів до бюджету України динаміці основних макропоказників економічного і соціального розвитку України. Це свідчить про те, що корупція може впливати на економічні показники, що, в свою чергу, впливає на ринок праці.

Завершальним акцентом є те, що корупція чинить **вплив на соціальну мобільність**, зокрема, знижує соціальну мобільність. Оскільки доступ до високооплачуваних і престижних посад часто залежить від корупційних схем, а не від заслуг і здібностей працівників. Це закріплює нерівність і посилює соціальне розшарування. А також погіршення інвестиційного клімату, тому що корупція напряму створює несприятливий інвестиційний клімат, що може призводити до зниження обсягів інвестицій у економіку. Це, в свою чергу, зменшує кількість нових робочих місць та можливості для працевлаштування.

Можна стверджувати, що корупція зменшує пропозицію праці, заохочуючи діяльність у тіншовій економіці, знижуючи продуктивність приватного сектору та змінюючи податковий

тягар, спотворюючи компроміс між заощадженнями та споживанням. Корупція також має непрямий негативний вплив на ринок праці через вищий податковий тягар, зниження продуктивності приватного сектору та збільшення обсягів тіньової економіки. Водночас, вища заробітна плата, зростання споживання та краща якість регуляторного середовища зменшують негативний вплив корупції на результати функціонування ринку праці. Тож, щоб зменшити негативний вплив корупції на ринок праці, урядам необхідно розробити комплексний підхід не лише до боротьби з корупцією як такою, але й працювати над покращенням якості регулювання та просування політики, спрямованої на скорочення діяльності в тішовій економіці. Покращення податкового адміністрування та заохочення приватного сектору не лише безпосередньо впливають на обсяги виробництва, але й можуть розглядатися як політичні заходи, спрямовані на покращення пропозиції робочої сили в офіційній економіці [5].

Треба розуміти те, що подолання корупції на ринку праці є складним і багатограним завданням, яке потребує скоординованих зусиль державних органів, роботодавців, працівників та громадянського суспільства. Передусім кореспондуючи першому аспекту порушеної нами проблеми необхідно, щоб здійснювати підвищення прозорості та підзвітності процесів працевлаштування. Це може бути впровадження електронних систем подачі та обробки заявок на роботу: Використання автоматизованих платформ може зменшити людський фактор у процесі прийняття на роботу, що мінімізує можливість хабарництва та інших форм корупції. Або ж прозорі конкурсні процедури, а саме відкриті конкурси з чіткими критеріями відбору та оприлюднення результатів конкурсів допоможуть забезпечити справедливий доступ до робочих місць. Хоча як показує практика в нашій країні це працює погано.

Наступний важливий крок у досягненні мети мінімізації корупції це посилення контролю за дотриманням трудового законодавства. І тут, на нашу думку, важливу роль відіграє Державна служба України з питань праці, оскільки необхідно збільшення кількості та якості перевірок підприємств на дотримання трудового законодавства, а також надання інспекторам достатніх повноважень для вжиття відповідних заходів. Важливо також не забувати про антикорупційне навчання для інспекторів праці. Забезпечення інспекторів праці знаннями та інструментами для виявлення та протидії корупційним схемам.

Неабияке значення має розвиток соціального діалогу між працівниками, роботодавцями та державними інституціями, зокрема:

- формування тристоронніх комітетів: створення платформ для регулярних зустрічей між представниками працівників, роботодавців та державних органів для обговорення та вирішення проблем, пов'язаних з корупцією на ринку праці;

- спільні антикорупційні ініціативи: впровадження програм та заходів, спрямованих на підвищення доброчесності та прозорості у взаєминах між працівниками та роботодавцями.

Необхідно наголосити на важливій складовій зазначеного вище компоненту, на наш погляд, це освітні та інформаційні кампанії, які направлені на підвищення обізнаності суспільства про шкідливість корупції.

Наостанок ми залишили ключову складову боротьбу з корупцією – це реформування системи оплати праці та соціальних гарантій. У цьому контексті ми погоджуємося з М. Пижовою, яка говорить, що практика спонукає переоцінювати і коригувати старі підходи до організації оплати праці, своєчасно реагувати на нові проблеми, що виникають в ході економічних перетворень. На сучасному етапі розвитку ринкової економіки в Україні першорядними завданнями є відновлення і розширене відтворення людського потенціалу; відновлення економічного зростання в якості основи збільшення добробуту працівників; формування високотехнологічної національної відтворювальної системи і відповідної їй сучасної структури робочої сили високої якості; подолання відносин відчуження і експлуатації, в тому числі і за допомогою суттєвого зростання заробітної плати і розвитку всіляких систем участі працівників у прибутках і доходах; формування механізмів співпраці з метою розвитку як на макро-, так і на макрорівні [4]. Безумовно впровадження механізмів, які забезпечують справедливу оплату праці, що зменшує стимули для хабарництва та інших корупційних дій. А також забезпечення працівників достатніми соціальними гарантіями сприяє зниженню рівня корупції.

Звичайно це не вичерпний перелік заходів, однак ми переконані, що ці заходи сприятимуть створенню справедливого, прозорого та підзвітного ринку праці, де права працівників захищені, а корупційні практики мінімізовані.

Висновки. Корупція є серйозною перешкодою на шляху до сталого економічного розвитку та соціальної справедливості. Вплив корупційних практик на ринок праці виявляється в численних аспектах, кожен з яких має глибокі економічні та соціальні наслідки. В рамках цієї статті було розглянуто ключові питання, пов'язані з впливом корупції на ринок праці, а також запропоновано можливі шляхи подолання цієї проблеми.

По-перше, корупція спотворює процес розподілу робочих місць, що призводить до несправедливого доступу до можливостей працевлаштування. Хабарництво, кумівство та зловживання владою стають поширеними практиками, які порушують принцип рівних можливостей та підривають довіру до ринку праці. Це, в свою чергу, знижує мотивацію та продуктивність працівників, оскільки кваліфіковані фахівці часто залишаються без належної винагороди за свою працю.

По-друге, корупція негативно впливає на рівень заробітних плат та умови праці. Корумповані роботодавці можуть знижувати витрати на оплату праці та соціальні гарантії, що призводить до погіршення умов праці та зниження життєвого рівня працівників. Це створює додатковий тиск на соціальну систему та посилює економічну нерівність.

По-третє, корупційні практики підривають інституційну довіру та ефективність державного управління у сфері трудових відносин. Недовіра до державних інституцій знижує ефективність регуляторних механізмів, що, в свою чергу, призводить до посилення тіньової економіки та нелегальної зайнятості. Це ускладнює забезпечення прав працівників та сприяє поширенню експлуатаційних практик.

У контексті боротьби з корупцією на ринку праці важливим є впровадження комплексних антикорупційних заходів. Серед них – підвищення прозорості та підзвітності процесів працевлаштування, посилення контролю за дотриманням трудового законодавства, запровадження ефективних механізмів захисту викривачів корупції та розвиток соціального діалогу між працівниками, роботодавцями та державними інституціями.

Особливу увагу слід приділити освітнім та інформаційним кампаніям, спрямованим на підвищення обізнаності суспільства про шкідливість корупції та її наслідки для ринку праці. Важливо створювати умови для формування антикорупційної культури серед усіх учасників ринку праці.

Таким чином, для подолання впливу корупції на ринок праці необхідні скоординовані зусилля державних інституцій, роботодавців, працівників та громадянського суспільства. Лише спільними зусиллями можна створити справедливе та прозоре трудове середовище, яке сприятиме економічному зростанню та соціальній стабільності.

Список використаних джерел:

1. Christian Ahlin, Jiaren Pang, Are financial development and corruption control substitutes in promoting growth? *Journal of Development Economics*, Volume 86, Issue 2, 2008, Pages 414–433.
2. Стратегія подолання бідності: розпорядження Кабінету Міністрів України від 16 березня 2016 року № 161-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/161-2016-%D1%80#Text>.
3. Заходи щодо усунення причин та умов, які сприяють злочинним проявам і корупції: указ Президента від 9 лютого 2004 року № 175/2004. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/175/2004#Text>
4. Пижова М. О. Право на справедливу оплату праці: як різновид соціально-економічних прав. *Науковий вісник Ужгородського Національного Університету, Серія ПРАВО*. Випуск 64, 2021. С. 176–179. URL: <https://visnyk-juris-uzhnu.com/wp-content/uploads/2021/08/35-1.pdf>.
5. Arusha Cooray, Ratbek Dzhumashev, The effect of corruption on labour market outcomes, *Economic Modelling*, Volume 74, 2018, Pages 207–218.

